

КАМЕЛИЯ НИКОЛОВА

ФЕСТИВАЛЪТ В ЕДИНБУРГ:

ЗАПАЗЕНА МАРКА НА СЪЖИТЕЛСТВОТО МЕЖДУ

ТРАДИЦИЯ И ЕКСПЕРИМЕНТ

Необичайният спектакъл „Не се обръщай назад“ (Don't Look Back) на трупата със симптоматичното име „Дриймтинкспийк“ беше безспорното събитие за мен на Единбургския фестивал тази година. А ако съдя по честите отзиви за него в пресата и по възбудените коментари на многобройните чужди делегати на Петия преглед на нови спектакли от Обединеното Кралство (Showcase 2005), организиран от Британския съвет на всеки две години в рамките на фриндж-фестивала, то той явно е и едно от емблематичните заглавия на 59-ото издание на най-стария международен театрален фестивал в Европа.

„Не се обръщай назад“ много точно отговаря на определението „театър на средата“ или, по-използваното напоследък, „театър спрямо мястото“

(„site-responsive theatre“). Набрал енергия през последните десет години, този тип представление днес е особено привлекателен както за много актьори и режисьори, така и за публиката. Неговата основна цел е съживяването и игровото трансформиране на стари, често вече необитаеми сгради или специфични, нетеатрални пространства като производствени халета, магазини, библиотеки, паркове. Създаден от режисьора Тристън Шарнс, няколко професионални актьори и около двадесет доброволци по мотиви от мита за Орфей и Евридика, спектакълът „Не се обръщай назад“ първоначално е разположен в стаите, коридорите, стълбищата и подземието на изоставено фамилно имение. Човекът преминава краткия път на живота си, криволичейки през лабиринта на образите, въз-

дишките и докосванията на скъпи мъртвци и изгубени любви, но за да може да го извърви, трябва да има сила да се откъсне от тях и понесъл болката на безнадеждната загуба, да продължи напред. Идеята на представлението е да припомни на евентуалните си зрители тази вечна мъдрост на легендата, това стоическо послание на бродещата през вековете сянка на Орфей, следван от своята непрежалима Евридика, по непосредствен, физически осезаем начин. За целта множеството разнообразни, стаили отпечатъка на поколения обитатели и преживени истории, помещения на стария дом са използвани като естествен аналог на лабиринта в подземния свят, който трябва да извърви героят от мита. Публиката, разделена на групи по трима, водени от облечени в черно актьори-гидове, обикаля из тъмните, стряскащи я със сенки и шумове, стаи и коридори и преживява като собствен неповторим опит съдбата (си) на Орфей, неуържал на изкушението малко преди изхода на лабиринта да се обърне към стоящата до него, облечена в булчинска рокля Евридика и да остане при нея (при смърта си).

В Единбург спектакълът беше намерил още по-подходящо и катализиращо енергийните му ресурси място. Тук неспирният поток от зрители (нищещ се по цял ден и нарастващ с всяко следващо представление), отново в групи по трима, имаше шанса да обхожда зданието на един от най-старите и с невероятна грижливост и последователност изграждани архиви в света – Главният държавен архив в Единбург. Неговите тесни и дълги коридори, виещи се като спирала на пет нива и раз-

клоняващи се в стълби и допълнителни помещения, са плътно оброчени до тавана с безкрайни библиотечни шкафове, които лавици съхраняват в еднакви подвързани томове основните данни (датата на раждане, на сключване на брак и на смъртта!) на всички граждани на областта от края на XVI век до днес. Едва ли би могло да се намери по-въздействаща и пряко асоциираща с лабиринта в подземното царство на мъртвите среда за „Не се обръщай назад“ от този огромен дом, съхранил в потискащо кондензиран вид паметта за предците. Движейки се в почти пълна тъмнина между рафтовете и плътно изписаните и подгредени страници с имена, зрителите започват да се усещат заобиколени от сенките както на хиляди непознати хора, живели преди тях, така и от полъха на собственото си минало. Това едновременно плашещо и магнетично успокояващо и привличащо усещане е периодично разширявано от неочаквано появяващи се прожекции на лодка, плъзгаща се монотонно по вълните на бавна печална река, с двама безстрастни лодкари и неостаряващо мъртво тяло на млада жена в бяла булчинска рокля, както и от отделни, голавяни за миг образи, откъси от фрази, светлини, присъствия.

Освен находчивия избор на мотива за Орфей и Евридика, който особено добре се поддава на постоянно визуално и енергетично рециклиране, другото най-голямо качество на спектакъла на „Дриймтинкспийк“ е способността му да съживи, театрализира и превърне в неповторим артефакт практически всяко място, съхранило в отчетлива степен културна памет.

Описаният спектакъл може да бъде видян като мото на тазгодишното издание на Прегледа на най-новото в британския театър през последните две години. В едно свое интервю, цитирано от Лин Гарднър във в. „Гардиън“ (от 8 август 2005), директорът на Департамента за грама и танц на Британския съвет Сали Каулинг заявява: „Понякога хората погрешно мислят, че представленията, които пътуват по света с подкрепата на Британския съвет, непременно са групи шекспирови актьори, в чието название задължително има думата „кралски“. Истината е, че ние убедено се стремим да подкрепяме и представяме извън страната онзи театър, който е същински интересният и креативният. В момента това е най-вече работата на включените в Прегледа компании, доста от които правят „театър спрямо мястото“ („site-responsive theatre“) и се опитват да въвлечат публиката в театралното преживяване по много по-различен от обичайния начин“.

Дори беглият поглед върху програмата на Прегледа бързо установява, че избирайки за отправна точка на селекцията си представления, случващи се „спрямо мястото“, като една от главните тенденции в най-новия британски театър, тя се стреми да предста-

„Продукт“ – М. Рейвънхил, „Пейнс Плау“ и М. Рейвънхил

Ви убедително и другите открояващи се в него посоки. В това свое усилие организаторите са улеснени от факта, че много често в спектаклите те са обединени една с друга, а самият „театър спрямо мястото“ използва като конкретни постановъчни средства най-вече елементи от визуалния и физическия театър. Афишът на Прегледа включваше 28 спектакъла, представящи три основни области в театралното развитие на Острова днес.

По традиция в официалната програма особено силно беше застъпено новото драматургично писане. (Успешната премиера на Единбургския фестивал по правило е един от най-преките и безспорни пътища към големите професионални сцени в Лондон и по света за всеки нов текст и автор.) Тринаге-

сет, т.е. почти половината от Всички селектирани спектакли показваха разнообразието от теми, възгледи и композиционни стратегии в драмата във Великобритания днес. От тях успях да видя осем заглавия – седем сценични реализации и едно четене (rehearsed reading). Четенето всъщност, беше амбициозен и изобретателно замислен и изпълнен спектакъл, представящ едновременно най-новата пиеса на Дейвид Грег „Пиренеи“ („Pyrenees“) и етап от процеса на превръщането на един драматургичен текст в сценичен факт. То е съвместна продукция на известните трупи „Трон Тиътър Къмпани“ и „Пейнс Плау“, осъществена от Вики Фегърстоун – ярка и оригинална фигура в днешната британска режисура, позната и на българската публика от постановката ѝ на „Малък динамит“ на Аби Морган, гостувала у нас с подкрепата на Британския съвет през 2002 г. Използвайки конвенционална композиция и банален любовен триъгълник между възрастен мъж, загубил паметта си след замръзване в снега в подножието на Пиренеите, съпругата му и млада жена, Дейвид Грег изгражда дълбок и силен текст за търсенето на себе си, за пропастта между самопознанието и реалността, за връзката между езика и културната идентичност. Допълнен с майсторското актьорско изпълнение, умело балансиращо между изчитането, разбирането и изиграването, „Пиренеи“ се открие като едно от най-интересните и убедителни събития в тази част на програмата.

Друго силно представяне в областта на новото драматургично писане беше премиерата на последната пиеса

на Марк Рейвънхил „Продукт“ („Product“), осъществена отново от трупата „Пейнс Плау“. Този моноспектакъл, изпълнен от самия автор, е разглеждан като най-важното събитие в живота на театралната общност във Великобритания през изтичащата година. Неговата реализация, заедно с четенето на „Пиренеи“ на Дейвид Грег и също включената в програмата на Презледа постановка на новия текст на Денис Кели „След края“ („After the End“, съвместна продукция с „Буш Тиътър“), ясно открие имащата вече 30-годишна история „Пейнс Плау“ като основен лидер през сезона в поставянето на най-добрите нови драматургични текстове от британски автори. За онези, които познават спорните и провокативни пиеси на Рейвънхил, отразяващи проблемите на гей-културата, и специално най-известната от тях „Пазаруване и секс“ („Shopping and F**king“), „Продукт“ е безспорна изненада. В нея той с присъщия си безпардонен език и шокираща откровеност говори за самотата и отхвърлящата всички утвърдени ценностни нагласи сексуална пристрастеност, но сега видени през призмата на отрезвяващата заплаха от тероризма, разрушението и смъртта.

Сред немалкото други добри и професионално реализирани постановки на нови пиеси като „Кръвта на живота“ („The Lifeblood“) на шотландския поет и драматург Глин Максвел и „Намереният“ („The Found Man“) на Рикардо Галгани, определено се открие оригиналното шоу на Урсула Мартинес „ОАР“ (Old Age Pensioner) по неин собствен текст, написан в съавторство с режисьора на спектакъла Марк Уайтлоу.

Замислено да бъде разполагано както в конвенционално театрални, така и в нетеатрални пространства (галерии, кафенета, клубове), представлението гъвкаво съчетава живо изпълнение, базирано върху пряк контакт с публиката, и видеопроекции. С характерната за тази изпълнителка откровеност, незачитаща никакви охранителни граници и прегели, то шокиращо натрапва и след това ведро-игрово успокоява паническия страх на човека от старостта.

Другата широко представена (със седем спектакъла) на Прегледа област в днешната британска театрална практика беше комбинацията на живо представление с мултимедия. Този вид театрално преживяване беше особено

търсен от разнообразната като възрастови групи, Вкусове и националности публика на Единбургския фестивал. Представленията се случваха на най-необичайни места – в частен дом, в кола, в голям магазин за хранителни стоки, в зала за експериментални театрални форми. Един от най-органично обединяващите непосредственото човешко присъствие с намесата на видеопроеекциите спектакли беше „Трошляк и Вътрешности“ („Roadmetal, Sweetbread“) на създадената през 1980 г. международна театрална трупа „Стейшън Хаус Опера“, специализирала се в мултимедийния театър в необичайни места (Бруклинският мост в Ню Йорк, музикална зала от XIX век в Лондон, Дрезденският исторически музей и т. н.).

Третата, и както вече беше посочено, избрана за отправна точка на селекцията на Прегледа, театрална област беше застъпена от осем спектакъла, целенасочено изградени като „театър спрямо мястото“, реализиран със средствата на визуалното и физическото представление. Успях да видя шест от тях. Освен описания в началото на текста фаворит на критиците, чуждите

„Пиренец“ – Д. Грег, реж. В. Федърстоун,
Трон Тийтър Къмпъни и „Пейнс Плау“

*„Не се обръщай назад“, реж. Тр. Шарп,
Дриймтинкснийк Къмпъни*

селекционери и зрителите „Не се обръщай назад“, тук силно впечатление направиха „На Всички хора по света“ („Of All People in the World“) на трупата „Стенс кафе“, „Нощна смяна“ („The Night Shift“) на „Марк Мърфи Продакшън“ и, особено, яркото мултимедийно шоу, разположено в огромния вътрешен двор на средновековната сграда на Стария колеж в Единбург, „Запечатано с любовна целувка“ („S. W. A. L. K... Sealed With A Loving Kiss“). То е създа-

дено от трупата „Уолк дъ Планк“, основана през 1991 г. от актьори, художници и инженери за организиране на въздействащи и необичайни театрални проекти чрез използването на филм, музика, визуални образи, подвижни метални конструкции и пиротехника. Представлението взема мотива за жената-разрушителка, която от спортна страст към деструкцията разбива щастливия и установен живот на избрани от нея мъже, бомбардирайки ги с любовни писма (сценарий, режисура и филмова картина – Марк Мърфи), за да се разрази като невероятна магическа буря от техносаунд, акробатика и фойерверки.

Тръгвайки си след няколкото неповторими дни, прекарани в изтощителния ритъм на тазгодишния Единбургски фестивал, отново си дадох сметка, че той с невидима, но перфектна организация и очевидна артистична лекота прави нещо, обикновено считано за невъзможно – кара разнообразната и многонационална публика да се тълпи и забавлява както на конвенционалните комедийни спектакли, така и на гръзките театрални опити и експерименти.

(Пътуването е осъществено с подкрепата на Британски съвет-България)